

Bjørn Egil Flø

er bygdesosiolog og forskar ved Norsk institutt for bioøkonomi. Han er sunnmørning og opplært til å meine at skal ting bli betre, lyt me gjere det sjølv.

Bovaer: Om risiko og tillit i norsk jordbruk

Motstanden mot metanhemmaren Bovaer må forståast i lys av jordbruket si særstilling som både kulturelt, politisk og økonomisk felt.

Debatten om førtilsetjingsstoffet Bovaer har vore høggrøysta det siste året. Nokon har sett verdskonspirasjonar i mjølkeglaset, andre har svara med å stable vitenskaplege rapportar i høgda og erklært at det var prov nok til å avslutte saka. Mellom desse to posisjonane – mellom kjellarmenneskja sine konspirasjonsteoriar og dei skråsikre ekspertane som tviheld på naturvitskapleg fakta – har det vore vanskeleg å føre ei samtale om det eigentlege spørsmålet: Kvifor vekkjer ein teknologisk klimafiks så sterk motstand i eit jordbruk som eldes seier seg villig til å ta klimaansvar?

Ikkje ein kvikk-fiks
Norske bønder er ikkje imot klimakutt i jordbruket. Tvert om tyder det meste på at dei er villige til å yte sin skjerv. Men det eg meiner å sjå er at dei er imot førestillinga om at slike kutt kan pressast gjennom som reint tekniske løysingar, utan sosial, kulturell og politisk forankring. For det er det eg meiner saka om Bovaer syner oss. Den syner oss eit døme på ei klassisk unnlatingsynd i møte med klimaomstillingspolitikk. Den syner oss kva som kan skje når ei gruppe ekspertar einisdig ser til naturvitskapen når me som samfunn skal løyse utfordringar som ber i seg sosiale- like som kulturelle implikasjonar.

«Når noko går gale, er det sjeldan dei globale selskapa som sit att med rekninga.»

Bonden får ansvaret...

Den tyske sosiologen Ulrich Beck skildra for fleire tiår sidan det han kalla «produserte risikoar» – risikoar skapte av teknologi og industri, ofte usynlege og vanskelege å vurdere for folk flest. Bovaer passar godt inn i denne kategorien. Det er eit syntetisk stoff som grip inn i mikrobiologiske prosessar hos dyret, og som er omgjette av ein uvisse som ikkje kan testast heilt bort, berre avgrensast innanfor gitte parametarar.

Når ein då krev at bønder og forbrukarar berre skal «stole på vitskapen», overser ein eit avgjerande poeng hos Beck: nemleg at risiko alltid handlar om ansvar. Når noko går gale, er det sjeldan dei globale selskapa som sit att med rekninga. Det er bonden.

...og bonden tar risikoen

For bonden kjem uvissa i dobbel dose. Først knytt til dyrehelse, produktkvalitet og driftsrisiko. Deretter knytt til dei sosiale konsekvensane: Kva skjer med tillit, omdøme og marknad dersom noko sviktar? Motstanden mot Bovaer handlar difor ikkje berre om stoffet i seg sjølv, men om ei oppleving av at risiko vert flytta nedover i systemet – frå industri og forvaltning til den einskilde gardbrukaren.

Ny uvisse: Bovaer utfordrar ei djupt rotfesta oppfatning av kva norsk mat skal vere – nemleg rein. Ikkje nødvendigvis fordi stoffet kan påvisast i mjølka, men fordi det i det heile vert gitt til dyra, skriv forfattaren. Foto: Istock / Jay Yuno

Rein mat?

Skepsisen kan også forståast kulturelt. I norsk jordbruk har det over tid vorte bygd opp eit sterkt narrativ om rein, naturleg mat med få tilsetjingar. Bovaer bryt med denne førestillinga. Ikkje nødvendigvis fordi stoffet kan påvisast i mjølka, men fordi det i det heile vert gitt til dyra. Det utfordrar ei djupt rotfesta oppfatning av kva norsk mat skal vere. Difor er det naivt å tru at fleire vitenskaplege artiklar åleine kan løse problemet. Skepsisen er ikkje først og fremst teknisk, men symbolsk og moralsk.

Langreiste selskap

Dette heng saman med eit større trekk ved moderne samfunn: Me har gjort oss avhengige av ekspertise, teknologi og globale godkjenningssystemer som me må stole på utan å forstå fullt ut. Bovaer krev nett slik tillit. Men tillit er ikkje jamt fordelt. Norske bønder har historisk

hatt sterk tillit til nasjonale institusjonar, langt svakare til globale agroteknologiske selskap.

DSM-Firmenich er langt ifrå her, det er langt unna både fjøs og fjord. Når avgjerder vert tekne langt frå praksisfeltet, utan reell lokal forankring, oppstår det ei kjensle av framandgjering. Teknologien vert aldri heilt «heime». For bondene framstår Bovaer difor ikkje som ei løysing på eigne problem, men på andre sine: staten sine klimarekneskaper, industrien sine innovasjonsløp og politikarane sine mål.

Mindre legitim

Når bønder protesterer, handlar det sjeldan om uvitskap, men om erfaring. Erfaring med å vere dei som sit att med risikoen når systemløysingar ikkje fungerer i praksis. Mange peikar på andre, enklare tiltak for å redusere utslepp – tiltak som ikkje inneber nye stoff, nye

avhengnader eller nye usikre kostnader. Motstanden mot Bovaer må difor forståast i lys av jordbruket si særstilling som både kulturelt, politisk og økonomisk felt. Jordbruket balanserer allereie mellom lokal autonomi, globale marknader og nasjonale klimamål. Når ein då introduserer ein teknologisk fiks som aukar kompleksiteten ytterlegare, utan å sikre brei legitimitet, er det ikkje rart det knakar i samanføringane.

Bygga tillit

Skal ein lukkast med klimatiltak i jordbruket, held det ikkje å vinne i laboratoriet. Ein må også vinne i fjøset, i bygda og i hovudet til folk. Det krev meir enn naturvitskap. Det krev forståing for risiko, kultur og makt. Og det krev vilje til å ta motstand på alvor – også når han er ubehageleg.

Ein kan ikkje regulere seg fram til tillit. Ho må byggjast. Forteljinga om Bo-

vaer er difor ikkje berre ei historie om eit førtilsetjingsstoff, men om kortleis klimaomstillinga kan gå seg fast når ein gløymer at teknologi alltid verkar i eit sosialt landskap. Den verkelege unnlatingsynd ligg ikkje i at ein prøvde ut Bovaer, men i at ein trudde vegen til legitimitet gjekk utanom dei som skulle leve med løysinga.

Skal jordbruket lukkast med klimakutt, må ein vinne meir enn godkjenning i Brussel og tillit i laboratoriet.

Ein må òg vinne tillit i fjøset og hjå dei som skal gjere sine val framom kjøledisken.

MOLDROK:
drev av tørr mold
grunna vind,
jorðarbeid – eller
friskt ordskifte.